

Actieve hoop als praktijk voor een levensondersteunende toekomst

Joanna Macy & Chris Johnstone, Actieve Hoop, Hoe de chaos onder ogen zien zonder gek te worden, Waerbeke, 2016.

‘Wanneer ik denk over de toestand van onze wereld, dan denk ik dat de situatie... is’. Dit is een van de vele oefeningen die Joanna Macy en Chris Johnstone al met tienduizenden mensen hebben gedaan. Volgens hen ervaren veel mensen een diep verlies van vertrouwen in de toekomst. Dat is geen verrassing met de instorting van ecologische en sociale systemen, uitputting van grondstoffen, toenemende wereldbevolking – en we hebben nu al 75 procent van het vaste aardoppervlak ontgonnen, volgebouwd of omgespit! – de groeiende wapenwedloop of het massale uitsterven van soorten. Het grote gevaar is dat we daardoor afstoppen of het zelfs te deprimerend vinden om er ook maar over na te denken. Hoewel ‘business as usual’ geen optie meer is, werkt het helaas wel als een verdedigingsmechanisme om de pijn van het verlies niet onder ogen te hoeven zien. In onze hyperindividualistische en door wetenschap en technologie voortgejaagde samenlevingen daalt het vertrouwen steeds verder.

Actieve hoop – Hoe de chaos onder ogen zien zonder gek te worden is een antwoord op de destructie, het tanende vertrouwen, de verlamming en het individualisme. Het beschrijft een aanpak die allereerst ruimte schept om onze gemeenschappelijke zorgen over de toestand van de wereld te uiten. Vandaaruit groeit dan het besef van de fundamentele afhankelijkheden en wezenlijke verbondenheid met deze planeet. Dit creëert dan een gezamenlijke bereidheid voor positieve verandering. Het is dankzij recent onderzoek dat we weten dat evolutionaire vooruitgang van een soort niet zozeer door competitie tot stand is gekomen (zoals Darwin zei), maar

veeleer door allerlei vormen van coöperatie. Door te investeren in onderlinge verbondenheid kunnen gemeenschappen namelijk veel beter weerstand bieden tegen bedreigingen. De huidige crises en rampen tonen de illusies van zelfredzaamheid en het heersende ‘me, myself and I’-adagio. We staan als soort dan ook op een kruispunt naar de volgende evolutionaire sprong. Weg van het dominante idee van competitie als (enig) overlevingsmechanisme, op weg naar samenwerking en verbinding.

Actieve hoop is een *praktijk* waarin we *actor voor verandering* worden. Zelf actor worden, wint duidelijk terrein. Getuigen niet alleen de werken van Peter Sloterdijks *Je moet je leven veranderen*, Harald Welzers *Zelf denken, een leidraad tot verzet* of de Transitiebeweging van Rob Hopkins, maar ook de vele burgerinitiatieven, van coöperatieven voor hernieuwbare energie, lokale voedselinitiatieven tot Repair Cafés en sociaal ondernemerschap.

Voor de auteurs is hoop niet iets passiefs, maar gaat het over verlangen. Namelijk actief deelnemer worden aan het realiseren van datgene waar we op hopen. Het is ook een proces van *leren kijken met nieuwe ogen*. Dit om de grotere gehelen te kunnen zien en ons handlingsveld te verruimen. Basisprincipes in hun werk zijn *samenwerken, systeemdenken, dankbaarheid en vertrouwen*. Het is een fundamentele oproep tot bewustwording van onze verbondenheid met alle levensvormen. Dát motiveert om te handelen. In de aanpak van klimaatverandering is een dankbare houding een verfrissend alternatief voor schuld en angst als motivatiebron. Dat is wellicht ook een reden waarom Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen ook wel weerstand oproept, omdat het vanuit een soort plicht vertrekt. Overigens is daar de verandering vaak instrumenteel en blijft ze aan de oppervlakte. *Actieve hoop* gaat ruimer en dieper. Het ontdekken van een diepere collectieve identiteit betekent dat spiritualiteit en

inzichten uit de wetenschap niet (meer) tegenover elkaar staan. Zelfverandering en verandering van de wereld gaan samen. Het reikt manieren aan die mensen in staat stellen steeds opnieuw energie en engagement te mobiliseren om, zoals Macy en Johnstone het noemen, aan 'de Grote Ommekeer' (The Great Turning) te werken. In Europa gebruiken we hiervoor eerder de term 'Transitie'.

Termen als 'Hoop', 'Dankbaarheid', 'de Grote Ommekeer' moeten begrepen worden vanuit de achtergrond van de bijna 88-jarige Joanna Macy. Deze Amerikaanse wetenschapper en activiste heeft zich haar hele leven ingezet om mensen te begeleiden bij het werken aan vrede, rechtvaardigheid en ecologie. Haar wortels liggen in de diepe ecologie, systeemtheorie en het boeddhisme en ze groeide op in de tijd van New Age, Gaia en 'Peace & Love'. Persoonlijke ontwikkeling en toegang tot spirituele ervaringen zijn daarin belangrijke voorwaarden voor het verbeteren van de wereld. Evenals de respectvolle omgang met de natuur en de aarde; levende organismen waar wij als mens onlosmakelijk deel van uitmaken en niet buiten kunnen noch boven staan. Chris Johnstone is een Engelse arts en coach, gespecialiseerd in gedragsgeneeskunde en veerkracht en vervulde een pioniersrol in het promoten van positieve mentale verandering en gezondheid.

Actieve Hoop is een doe-boek. Op een heldere manier kun je via een aantal stappen en vertrekpunten het proces doorlopen om aan die transitie te werken. Het bevat veel praktische oefeningen, ook zeer bruikbaar voor diegenen die anderen professioneel ondersteunen bij veranderingsprocessen. Het *kijken met nieuwe ogen* beschrijft vier kracht gevende verschuivingen:

Een ruimer zelfgevoel: het gaat erom de bescherming van en verbondenheid met de natuur als een bescherming van ons eigen zelf te voelen en zien. Dit haalt ons weg van de soms moraliserende toon van de milieubeweging of klimaatwetenschappers

waarin ons wordt gevraagd vanuit opoffering, plicht of verantwoordelijkheid te handelen.

Een ander soort macht: een verschuiving van macht-over naar macht-om. Macht-over leidt vaak tot mentale rigiditeit, dominantie en bezit (koopwaar). Macht-om geeft kracht om te handelen en is gebaseerd op synergie en het scheppen van nieuwe mogelijkheden die meer zijn dan de som der delen. De centrale vraag verschuift van 'wat kan ik winnen?' naar 'wat kan ik geven?'.

Een rijker gevoel van gemeenschap: Als ons leven te comfortabel en onafhankelijk wordt, ontstaat het gevaar dat we elk gevoel elkaar nodig te hebben verliezen. Het feit dat we met een muisklik of bezoek aan een winkel ons natje en droogje in huis hebben, betekent ook dat we onze creativiteit en sociale intelligentie niet meer gebruiken om te (over)leven. We weten onderhand dat als we elkaar helpen, onze levens betekenisvoller en bevredigender zijn. Onderlinge verbondenheid, empathie en gemeenschapszin zijn de remedie tegen eenzaamheid en depressies.

Een ruimer begrip van tijd: ons kortetermijndenken, de eeuwige (!) haast, het verschuiven van problemen naar de toekomst maakt dat we rampen niet zien aankomen. Haast en angst vernauwen ons bewustzijn én ons gezichtsveld. Ecologische intelligentie betekent denken in termen van diepe tijd. De duizend ton wapentuig met verarmd uranium dat in Irak en Afghanistan werd gebruikt en dat kankerverwekkende stoffen in de bodem achterlaat, heeft een halveringstijd van 4,5 miljard jaar. Dat is gelijk aan de leeftijd van de aarde! In plaats van bv. het zeer abstracte 'voorzorgsprincipe' te gebruiken, kunnen we ons beter de periode van zeven generaties voor de geest halen als we acties willen nemen. We moeten leren de tijd weer te bewonen. Door de verruiming ontstaat juist een besef van mogelijkheden. Veel van de vorderingen die we tegenwoordig vanzelfsprekend

vinden, werden ooit als onmogelijk beschouwd. De afschaffing van de slavernij of het vrouwenstemrecht hebben meerdere decennia geduurd. Dus dingen die we nu onmogelijk achten, kunnen in de toekomst wel gerealiseerd worden.

Vanuit deze verschuivingen kunnen we dan, aldus Macy en Johnstone, *weer op pad*.

Om iets te veranderen moeten we durven geloven dat het anders kan en dat het mogelijk is. Nelson Mandela, Gandhi en Martin Luther King zijn inspirerende voorbeelden hiervan. Met co-intelligentie en systeemperspectieven staan we nooit alleen in ons streven en is er geen 'privatisering' van ideeën. Wijsheid wordt voor het geheel toegankelijk gemaakt. *De mate van steun die je krijgt*, is volgens de auteurs cruciaal in elk veranderingsproces. Door op zoek te gaan naar aanmoediging, hulp en goed advies scheppen we een gunstige context, zowel voor onszelf als voor onze projecten. Geen overbodige luxe, want onderzoek toont dat mensen die zich inzetten voor een betere planeet gemiddeld meer met burn-out kampen. Gedragskennis leert bovendien dat we beter vooruit geraken als we met/in een groep een engagement aangaan en onze omgeving de juiste signalen geven. Wellicht een idee om onze media eens aan te zetten tot een 30-dagenactie *Actieve Hoop*-nieuws. De kracht van het goede voorbeeld is namelijk besmettelijk!

Weet je nog niet hoe je kunt bijdragen of wat je wilt doen? Begin een laagdrempelige actie- of studiegroep met een tiental mensen rond een thema dat je interesseert. Deel en bespreek het leesvoer, net als bij een boekenclub, en laat de gezamenlijke creativiteit je naar concrete acties voeren. Tot slot houden Macy en Johnstone een pleidooi om succes in onze samenleving te herdefiniëren als datgene wat bijdraagt tot het welzijn van het grotere geheel en om na te gaan wat het betekent een goed leven te leiden. Ik denk dan spontaan aan een andere inspirator, de Franse agro-ecologist en filosoof Pierre Rabhi

met het levensmotto 'la sobriété heureuse'. Activisme en geluk komen samen als we vanuit onze sterktes handelen en op een innerlijk gevoel van juistheid en verbondenheid kunnen varen.

Ans Rossy

Zie ook documentaire Widening Circles (NCRV), 6 november 2016, over het levenswerk van Joanna Macy.

Politiek denken voor vandaag

Dirk De Schutter en Remi Peeters, Hannah Arendt. Politiek denker. Zoetermeer/Kalmthout: Klement/Pelckmans, 2015, 208 p.

Hannah Arendts *The Human Condition* (1958) geldt als een van de klassiekers van de filosofie van de 20ste eeuw. Het biedt een uitdagend kader om na te denken over wie wij zijn en wat onze plaats is in de wereld. In een vaak aangehaald interview (met Günter Gaus, Duitse televisie 28-10-1964) doet Arendt echter volgende merkwaardige uitspraak: 'Ik behoor niet tot de kring der filosofen. Mijn beroep [...] is politieke theorie. Ik voel mij geenszins een filosofe. Ik geloof ook niet dat ik in de kring der filosofen opgenomen ben [...].' Die positionering kan begrepen worden vanuit de inzet van haar werk om een antwoord te vinden op het totalitarisme dat zij als joodse tijdens het nazisme aan den lijve ervaren heeft. Zij zal telkens benadrukken dat de ervaring zich als joodse te moeten verdedigen haar van een naïeve filosofe tot een politieke activiste heeft gemaakt. Dat ging samen met de ervaring dat in het verzet tegen de nazi's de filosofen, met inbegrip van haar leermeester Heidegger, het lieten afweten. Daarbij was het de filosofie zelf die hen niet de gepaste antwoorden verschafte. Arendt doelt daarbij op de wereldvreemdheid